

The purpose of the course "Additional Instrument" is to master skills in playing a second musical instrument that can be used in students' future pedagogical work.

The purpose and task of the subject "Accompaniment" is to train a specialist who acquires the skills of concertmaster-accompanist work.

The authors analyzed the content and the practical concepts of the conductor-choral and instrumental training of the future musical art teachers and the leaders of musical crews during the studying in Pedagogical College at Music Education department in the context of their preparation to the fulfillment of pedagogical practice in a general comprehensive educational establishment and a pre-school educational establishment.

Key words: *pedagogical college, pedagogical practice in pre-school educational establishments and general secondary education establishments, "Music Education" department, student- trainee, conductor-choral and instrumental training.*

УДК 85.90.85.98

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-27.185-191

Віталіна Гріньова
Vitalina Hriniova

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ІЗ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ

NON-STANDARD FORMS OF CONDUCTING LESSONS IN MUSICAL AND THEORETICAL DISCIPLINES IN MODERN MUSIC SCHOOLS

У статті розглядаються уроки з музично-теоретичних дисциплін, проведені в нетрадиційній формі. Нетрадиційні проведення уроків дають змогу не тільки виявити інтерес учнів до досліджуваного предмета, а й розвивати їх творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань. Нестандартні уроки дозволяють урізноманітнювати форми й методи роботи, позбавлятися шаблонів, створюють умови для виховання творчих здібностей школяра, розширюють функції вчителя, дають змогу враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальні особливості кожної дитини.

Ключові слова: *творчі здібності, імпровізація, гра, сольфеджіо, музична література*

Музично-теоретичні дисципліни мають важливе значення для комплексного навчання та виховання дитини, формують особисто-ціннісне ставлення до мистецтва, стимулюють творчий потенціал особистості, сприяють підвищенню культури слухання та сприйняття музики, виховують потребу в духовному самовдосконаленні.

За загального естетичного спрямування метою предмета сольфеджіо та музичної літератури є естетичне виховання юного музиканта, комплексний розвиток його загальних та спеціальних здібностей, особливо музичного слуху, музичної обізнаності (грамотності), музичного смаку і творчих здібностей, здатності до самостійного музичного мислення у процесі сприйняття або виконання музичного твору, розширення загального музичного кругозору. "Вміння слухати й розуміти музику – є однією з елементарних ознак, без якої неможливо уявити повноцінного виховання".

Доцільно зауважити, що навчально-виховний процес є двобічним, він об'єднує дії викладача й учня та має спрямування на вирішення завдань курсу музично-теоретичних дисциплін. Педагогічна діяльність викладача в організації цього процесу є визначальною. Вона пов'язана з плануванням, організацією уроків, вихованням та розвитком учнів, організацією контролю та коригуванням освітньої діяльності учнів.

Специфікою предметів сольфеджіо та музичної літератури є те, що жодна з форм роботи не є другорядною за своєю значущістю, кожна потребує постійної уваги. Починаючи урок, викладач повинен чітко знати, яку частку часу треба приділити тій чи іншій формі роботи, продумати використання методів та прийомів залежно від рівня індивідуальних здібностей, віку, якостей особистості учнів групи. З цього приводу музичні педагоги, а зокрема В.А. Вахромєєв, стверджують: “Питання самопідготовки викладача є таким само важливим, як і організація уроку” [1].

Ураховуючи реалії сьогодення (перенавантаження учнів у закладах загальної середньої освіти, дефіцит вільного часу, навчання в групах із музично-теоретичних дисциплін учнів різних здібностей і віку) викладачу необхідно планувати кожен урок за принципом оптимізації освітнього процесу, який передбачає системний підхід до організації навчання, підвищення якості викладання за рахунок раціональної організації уроку, застосування найбільш оптимальних методів і прийомів навчання, які забезпечать заощадження часу та сил учнів на уроці. Також слід приділити серйозну увагу розвивальному та виховному характеру завдань.

Для досягнення ефективності результатів на уроках сольфеджіо та музичної літератури всі форми роботи повинні бути об'єднані в одну систему, яка допоможе глибше та ширше розкрити тему уроку, розв'язати конкретні завдання кожного окремо взятого часового відрізка освітнього процесу. На кожен урок викладач обирає тему, що проходить через макро- й мікроструктури уроку та форми роботи. Вибір завдань обумовлюється конкретною метою, що повинна бути органічно пов'язана з темою уроку.

“...Дуже важливо побудувати заняття так, щоб одні учні дійсно відчували впевненість у можливості виконати запропоновані завдання, інші – рух уперед. Це дасть змогу учням пережити задоволення від виконаного завдання, створить позитивний емоційний настрій від процесу навчання, зацікавленість у роботі, задовольнить естетичні потреби, сформує інтерес до творчої самореалізації” [9] О.Л. Островського.

До основних методів музичного навчання молодших школярів на уроках музично-теоретичних дисциплін відносять: словесний, наочно-слуховий, методи стимулювання, узагальнення, емоційного впливу, аналізу, порівняння, репродуктивний, творчий тощо.

Педагог-психолог І.А. Зимня, в свою чергу, відзначає, що “необхідною умовою для формування в учнів інтересу до змісту навчання й безпосередньо до навчальної діяльності є можливість виявити у навчанні розумову самостійність та ініціативність” [3]. Також важливо використовувати в навчальній практиці такі завдання, розв'язання яких вимагає від учнів активної пошукової діяльності. Необхідно створювати на уроках проблемні ситуації. Пізнання нового повинне опиратися на вже наявні у школяра знання.

Отже, причина мотивації до певного предмета може бути різною:

- внутрішні стимули – прагнення більше знати, які походять від самої дитини;
- зовнішні стимули – стимули, що надходять із навколишнього середовища: проблемні ситуації на уроках, створені за допомогою вчителя, дискусія, що виникла на уроці із певного окремого учнівського запитання тощо.

Учені вважають, що виникнення інтересу, перш за все, пов'язане з потребою. Немає потреби, немає й інтересу, тобто інтерес походить від потреби. Однак ці два поняття не можна зводити у єдине ціле, оскільки не кожна потреба викликає інтерес. Як вказує В.М. Леонт'єв, “...у потребовому стані суб'єкта предмет, який здатен задовольнити потребу, жорстко не зафіксований. До свого першого задоволення потреба не знає свого предмета” [4]. Одного лише інтересу може бути недостатньо, оскільки інтерес може бути спрямований лише на те, щоб спожити щось новеньке й цим закінчитися. В освітній діяльності більш важливим є пізнавальний інтерес.

М.Н. Скаткін розглядає поняття “інтерес” так: “Це вибіркова спрямованість особистості, звернена до тієї або іншої сфери пізнання, до її предметної сторони й до процесу оволодіння знаннями”, і “як відносно стійке прагнення проникати в сутність явищ, опановувати способами здобуття знань”.

Усі дослідники виникнення, формування інтересу до предмета сходяться у думці, що інтерес є явищем не однорідним і має власні певні рівні розвитку.

Дослідниця інтересу Г.І. Шукіна [10] розробила градацію інтересу. Виокремлює чотири стадії:

1) цікавість, яка пов'язана з новизною ситуації, вона може бути не особливо значущою. Ця стадія ще не виявляє справжнього прагнення до пізнання;

2) допитливість: досить цінний стан особистості, вона характеризується прагненням людини проникнути за межі побаченого. Допитливий школяр не шукає легких завдань;

3) пізнавальний інтерес, зазвичай характеризується пізнавальною активністю, чіткою вибірковою спрямованістю навчальних предметів, ціннісною мотивацією, у якій головне місце займають пізнавальні мотиви;

4) теоретичний інтерес, який пов'язаний із прагненням до пізнання складних теоретичних питань і проблем конкретної науки, та із використанням їх як інструмента пізнання.

Для того щоб викликати інтерес до предмета, педагог повинен знати стимульовальні методи, прийоми й застосовувати їх у освітній практиці. Класифікацію стимулів пізнавальних потреб запропонував В. М. Леонт'єв. Вона складається з декількох груп:

“Перша група – це стимули значення: знання, поняття, факти, описи подій, числові значення, судження, знаки тощо.

Друга група – методичні стимули: різні форми організації навчальної діяльності учнів, методи, методичні прийоми, наприклад, самостійна робота, творчі й практичні роботи, дослідницькі елементи в процесі навчального пізнання тощо.

Третя група – комунікативні стимули: різноманітні форми спілкування вчителя та учнів, зв'язки й взаємозв'язки, стосунки і взаємостосунки учнів, діловий стиль діяльності учителя тощо.

Четверта група – оцінювально-престижні стимули: шкільна оцінка, відзнаки, звання, грамоти, засоби заохочення” [6]. Причому, стимули значення й методичні стимули В.М. Леонт'єв відносить до основних провідних стимулів, засобам спонукання до навчання. А серед них особливе місце займають власне знання.

Педагогу важливо знати не лише методи стимулювання учня до знань, до навчання, але й ознаки відставання за рівнем інтересу. Вони можуть виявлятися, коли учень “не шукає й не випробовує жодних додаткових до навчання джерел знань; не ставить певних запитань учителеві, що стосуються суті досліджуваного; є неуважним і неактивним у ті моменти уроку, які вимагають напруження розумових ресурсів; повсякчас уникає важких завдань, є пасивним при зіткненні із труднощами, чекає допомоги від учителя або від товаришів” [5].

Таким чином, рівень інтересу до предмета як в окремого учня, так і в учнівської групи загалом учитель може визначити за допомогою систематичних спостережень у процесі освітньої діяльності.

Використовуючи дидактичні ігрові технології, ми зможемо не тільки сформувати стійкий інтерес до уроків сольфеджіо та музичної літератури, але й задіяти в процесі освітньої діяльності різні види мислення учнів: емоційне, образне, раціональне й аналітичне.

За рахунок гри розширюються горизонти власного, ще небагатого естетичного досвіду. На уроках мистецької галузі на емоційно забарвлених, значущих для дитини художньо-ігрових моделях молодші школярі вчаться розуміти мову складних феноменів – інтонацій, знаків, символів.

Гра – це модель певного реального процесу, імітація, відтворення в умовних обставинах певних життєвих ситуацій. Експериментальне ігрове моделювання генетично походить із 50-х рр. ХХ століття, коли почали виникати ділові “штабні” ігри (перша ділова гра з ЕОМ була створена для військової служби США).

У процесі гри освоюються правила поведінки та ролі в них соціальних груп класу (міні-моделі суспільства), що переносяться потім у “велике життя”; розглядаються можливості тих самих груп, колективів, аналогів підприємств, фірм, різних типів економічних і соціальних інститутів у мініатюрі; здобуваються навички спільної колективної діяльності, відпрацьовуються індивідуальні характеристики учнів, необхідні для досягнення поставлених ігрових цілей; накопичуються

культурні традиції, привнесені у гру учасниками, учителями, збагачені додатковими засобами: наочним приладдям, підручниками, комп'ютерними технологіями тощо.

Ігровій діяльності притаманна й так звана ігротерапевтична функція. Суть її полягає у тому, що гра виступає могутнім механізмом подолання різних труднощів, що виникають у людини в поведінці, у спілкуванні з оточуючими, у навчанні тощо. Оцінюючи терапевтичне значення ігрових прийомів, психолог Д. Ельконін вказував, що ефект ігрової терапії визначається практикою нових соціальних відносин, які отримує дитина в рольовій грі.

Ігровій діяльності є притаманною також розважальна функція, яка пов'язується із можливістю надання дитині за допомогою гри досягти певного психологічного комфорту, широчесердечної радості від вільної й невимушеної діяльності, реалізації різноманітних запитів тощо.

У дидактичних іграх ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується для навчальних цілей.

Дидактичні ігри, які використовуються у роботі з учнями, виконують специфічні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує волюваті якості дитини. Однак, дидактична гра оцінюється не лише з позицій доцільності її застосування безпосередньо в освітньому процесі. Її цінність передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію тощо.

В освітньому процесі ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрової ситуації, ігрового прийому, ігрової вправи.

Дидактичні ігри можуть:

- утілюватися лише в словесній формі;
- поєднувати слово й практичні дії;
- поєднувати слово й наочність;
- поєднувати слово і реальні предмети [8].

Ігровій діяльності притаманна чітка структурованість, яка передбачає:

Наявність об'єкта ігрового моделювання, загальної мети.

- підготовчий етап;
- розподіл класу на групи, ролей між учасниками гри;
- взаємодія учасників гри;
- підбиття підсумку, індивідуальна, групова, колективна оцінка діяльності (самооцінка). З'ясовується, що не вдалося зробити і чому.

Щоб розвивати творчі здібності учнів, поступово та систематично включати їх у самостійну пізнавальну діяльність та забезпечити співпрацю між учнями і вчителем, використовуємо у практиці нестандартні уроки.

Нестандартні форми уроків підвищують ефективність уроку і сприяють підтримці стабільного інтересу до освітньої роботи і кращого засвоєння програмного матеріалу. Нестандартний урок – це імпровізоване навчальне заняття, яке має нетрадиційну структуру.

У них представлені не тільки ігрові моменти, оригінальна подача матеріалу, зайнятість учнів не тільки під час підготовки уроків, а й у проведенні самих уроків через різні форми колективної і групової роботи. Завдання, які отримують діти на нетрадиційних уроках, допомагають їм жити в атмосфері творчого пошуку.

Ознаки нетрадиційного уроку:

- несе елементи нового, змінюються зовнішні рамки, місця проведення;
- використовується позапрограмний матеріал, організовується колективна діяльність у поєднанні з індивідуальною.

Типи нестандартних уроків:

- уроки “занурення”;

- уроки – ділові ігри;
- уроки – прес-конференції;
- уроки-змагання;
- уроки типу КВК;
- комп'ютерні уроки;
- уроки-конкурси;
- бінарні уроки;
- уроки-узагальнення;
- уроки-фантазії;
- уроки-гри;
- уроки-концерти;
- уроки-діалоги;
- уроки-рольові ігри;
- уроки-конференції;
- інтегровані уроки;
- уроки семінари;
- уроки – “кругові тренування”;
- міжпредметні уроки;
- уроки-екскурсії;
- уроки-квести тощо.

Відеоурок: Активізує розумову і мовну діяльність учнів, розвиває їх інтерес, служить кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається, а також поглиблює знання матеріалу, оскільки відбувається процес запам'ятовування.

За допомогою комп'ютера можна забезпечити наочність у подачі будь-якої навчальної інформації – презентації. Наочним можна зробити не тільки заняття, присвячене поясненню музичного матеріалу, а також тренажер, тести, використовувати презентації різних інформаційних блоків у письмовій роботі учня.

Фрагменти уроків, на яких використовуються мультимедійні презентації, відображають один із головних принципів створення сучасного уроку – принцип привабливості. Тривимірність, анімація, відео, звук, імітація традиційних образотворчих технік, інтерактивність, гіпертекстуальність комп'ютерних програм дозволяє ефективніше розвивати всі види сприйняття і задіяти під час проведення уроку всі види пам'яті: зорову, слухову, моторну, образну, асоціативну. Це значно підвищує інтенсивність проведення уроку, а також сприяє розширенню міжпредметних зв'язків під час викладення матеріалу уроку. Інтерактивний принцип музично-творчої діяльності дає змогу долучити, таким чином, до високохудожніх музичних цінностей усіх дітей, сприяє значному підвищенню музичної культури школярів.

Інтегрований урок: Основними цілями інтеграції є вдосконалення комунікативно-пізнавальних умінь, спрямованих на систематизацію та поглиблення знань, і обмін цими знаннями в умовах мовного спілкування; подальший розвиток і вдосконалення естетичного смаку учнів.

Нововведення, що відбуваються, створили певні умови для перебудовних процесів у сфері культури і вимагають створення нових типів уроків, активного впровадження в уроки різних педагогічних методів і способів розвитку інтересу у дітей молодшого шкільного віку, авторських програм і підручників.

Організація нетрадиційного уроку передбачає створення умов для оволодіння школярами прийомами розумової діяльності. Оволодіння ними не тільки забезпечує новий рівень засвоєння, але і дає істотні зрушення в розумовому розвитку.

Нетрадиційні проведення уроків дають змогу не тільки підняти інтерес учнів до досліджуваного предмета, а й розвивати їх творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань. Такі форми проведення занять “знімають” традиційність уроку, оживляють думку. Використання нестандартних уроків сприяє:

- підвищенню загальної обізнаності та освіченості дітей;
- поглибленню знань з предмета;
- розширенню кругозору учнів;
- перевірці знань учнів в ігровій та захопливій формі;
- зняттю втомленості учнів;
- активному розвитку пізнавальних процесів в учнів.

Нестандартні уроки дозволяють урізноманітнювати форми й методи роботи, позбавлятися шаблонів, створюють умови для виховання творчих здібностей школяра, розширюють функції вчителя, дають змогу враховувати специфіку певного матеріалу й індивідуальні особливості кожної дитини.

Однак занадто часто звертання до подібних форм організації освітнього процесу недоцільно, так як нетрадиційні уроки можуть швидко стати традиційними, що в кінцевому підсумку призведе до падіння в учнів інтересу до предмета.

Список використаних джерел

1. Вахромеев В.А. Вопросы методики преподавания сольфеджио в детской музыкальной школе. М. : Музыка, 1966. 88с.
2. Ворожейкіна О. М. “100 цікавих ідей для проведення уроку”.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология : Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. М. : Логос, 2005. 384 с
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Политиздат, 1975. 304 с.
5. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения в 2 т. Т.2. М. : Педагогика, 1983. 320 с.
6. Леонтьев А.Н. Психологические основы детской игры // Сов. педагогика. 1944. №7. С. 17-25.
7. Леонтьев А.Н. Развитие игры в детском возрасте // Вопросы психологии. 1966. №6. С. 34-40.
8. Малафійк І. В. Різні види нетрадиційних уроків.
9. Островский А.Л. Методика теории музыки и сольфеджио : Пособие для педагогов Изд. 2-е, доп. Л. : Музыка, 1970. 296 с.
10. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М. : Педагогика, 1988. 208 с.

Musical-theoretical disciplines are important for comprehensive education and upbringing of a child, form a personal-value attitude to the arts, stimulate the creative potential of the individual, promote the culture of listening and perception of music, raising the need for spiritual self-improvement.

In the general aesthetic orientation of the subject Solfeggio and Music Literature is the aesthetic education of a young musician, the complex development of his general and special abilities, especially musical hearing, musical awareness (literacy), musical taste and creative ability, ability to independent musical thinking while performing piece, of music an extension of the general musical outlook. The ability to listen and understand music – is one of the elementary features without which it is impossible to imagine a complete education.

The article examines lessons in musical-theoretical disciplines conducted in non-traditional forms.

Didactic games used in working with students perform specific functions: activate the interest and attention of children, develop cognitive abilities, ingenuity, imagination, consolidate knowledge, skills, train sensory skills, etc. Properly constructed interesting didactic game enriches the process of thinking with individual feelings, develops self-regulation, trains the willed qualities of the child. However, the didactic game is evaluated not only from the point of view of its usefulness directly in the educational process. Its value is above all that it plays the role of emotional discharge, prevents fatigue of children, reduces hypodynamia, etc.

In the educational process, game activity takes the form of didactic game, game situation, game reception, game exercise.

Non-traditional lessons provide an opportunity not only to raise students' interest in the subject, but also to develop their creative independence, to learn to work with different sources of knowledge. Such forms of conducting classes "remove" the tradition of the lesson, enliven the thought.

Non-standard lessons allow to diversify forms and methods of work, to get rid of templates, create conditions for education of creativity of the student, expand the functions of the teacher, allow to take into account the specifics of certain material and individual features of each child.

However, referring to such forms of the educational process organization too often is inappropriate, as unconventional lessons can quickly become traditional, which will eventually lead to a fall in students' interest in the subject.

Key words: *creative abilities, improvisation game, solfeggio, music literature*

УДК : 378.016:785.071.2

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.191-196

*Жанна Карташова, Наталія Александрович
Zhanna Kartashova, Nataliia Aleksandrovych*

АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКИХ ДИСЦИПЛІН

ASPECTS OF ORGANIZATION OF FUTURE MUSIC TEACHER'S INDEPENDENT WORK IN THE PROCESS OF STUDYING INSTRUMENTAL-PERFORMING DISCIPLINES

У статті розглядаються особливості організації самостійної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва з метою активізації виконавсько-пізнавальної діяльності студентів в освітньому процесі. Здійснено спробу довести, що самостійна робота є найвищою формою навчальної діяльності за критерієм саморегуляції, а також найважливішою і невід'ємною частиною інструментально-виконавського навчання. Автор наводить приклад позааудиторних завдань для самостійної роботи студентів, що сприяє формуванню умінь та навичок роботи в процесі вивчення художнього репертуару, а також формуванню навичок інтерпретації музичних творів

Ключові слова: *самостійна робота, виконавсько-пізнавальна діяльність, саморегуляція, мотивація, інтерпретація, інструментально-виконавські уміння та навички.*

Самостійна робота є специфічною формою освітньої діяльності, яка спонукається адекватними їй мотивами (власне самоудосконалення, особисте зростання, поглиблення знань, розширення світогляду тощо). Незважаючи на те, що самостійна робота є однією з найважливіших складових організації освітнього процесу, її широке впровадження у практику закладів вищої освіти дещо гальмується. Перш за все, це пов'язано з тим, що методика її організації ще недостатньо відпрацьована і є достатньо нелегкою й копіткою роботою. Студенти-першокурсники, як правило, мають недостатні навички самостійної роботи, що провокує переживання студентами кризи успішності й компетентності.

Організація самостійної роботи студентів, маючи достатньо давню історію в педагогічній теорії й практиці, ще недостатньо досліджена, зокрема в галузі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Аспекти організації самостійної роботи студентів різнобічно висвітлюються в працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря, Г. Гецава, Н. Кічук, Є. Голанта, Н. Дайрі, В. Козакова, Б. Єсіпова, І. Лернера, О. Мороза, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Л. Сущенко,